

Klió 2007/3.

16. évfolyam

Bettino Craxi: egy múlt századi olasz politikus tündöklése és bukása

Aki azt hiszi, a jelenkor történelme nem teremt már shakespeare-i királydrámákba illő tragikus egyéniségeket és helyzeteket, kivételes, jó és rossz értelemben egyaránt a normális emberi határokon kívül álló személyiségek példátlanul-bámulatosan felívelő és példázatosan-tanulságosan alázuható karrierjeivel, az olvassa el Bettino Craxi élettörténetét. Az 1934-től 2000-ig élt olasz politikus, szocialista pártvezér és miniszterelnök pályafutását többen is feldolgozták már könyvformában, így pályája csúcán *Antonio Ghirelli* (*L'effetto Craxi*, Rizzoli, Milano, 1982), bukása mélypontján, tágabb politikatörténeti kontextusban az *Indro Montanelli–Mario Cervi* szerzőpáros (*L'Italia degli anni di fango*, Rizzoli, Milano, 1993), szinte rögtön a halála után *Enzo Catania* (Bettino Craxi. Una storia tutta italiana, Boroli, Novara, 2003) és most legutóbb *Massimo Pini* (Craxi. Una vita, un'era politica, Mondadori, Milano, 2006). Miután – láthattuk – úgyszólván évtizedenkénti, szabályos ütemben jelent meg egy-egy jelentősebb Craxi-könyv, napvilágot látott az eddigi legátfogóbb, legalaposabb, terjedelemre bizonyosan legnagyobb életrajzi monográfia a második világháború utáni olasz politika talán legvitatottabb főszereplőjéről.

Az információk bőségét és hitelességét a biográfus-monográfus múltbeli funkciói és tapasztalatai biztosították és szavatolják: Massimo Pini Craxi közeli munkatársa és barátja volt 1967-től az államférfi haláláig, értesülései tehát jórészt első kézből származnak, közlései forrásértékűek. Ám a munkatársi, párttársi, elvtársi, embertársi kapcsolat közvetlensége, meghittsége a felelős a munka egyoldalúságaiért, „pártosságaiért”, elfogultságaiért is.

A több mint hétszáz oldalas mű, inkább tartalma belső logikája, mint számos rövid alfejezetből álló nyolc nagy fejezetének elrendezése szerint, három fő részre osztható, hasonlóan a legtöbb politikus-életrajzhoz. Az első százötven oldal, illetve másfél fejezet – az utóbbiak címét idézve – „egy vezér születését” és első „próbátételeit” mutatja be, a gyors felemelkedéshez illő viszonylagos tömörséggel: a Catania által „lombardosiculo”-nak nevezett, azaz szicíliai eredetű család fiaként lombardiainak pontosabban milánóinak született Craxi „crescendo”-ját az Olasz Szocialista Párt hierarchiájában, melynek 1976-ban lett titkára, vezetője, negyvenkét éves korában az olasz közéletet jelentősen befolyásoló „politikacsinálók” közé jutva be. Pini igencsak jóindulatú szükségviszályokkal és diszkrécióval kezeli Craxi szocialista pártpolitizálása machiavellista árnyoldalait, hogy annál erőteljesebben hangsúlyozza és bővebben méltassa, mint fő politikai és történelmi erényét, harmadikutas pártreformját. Craxi kiszabadította pártját az Olasz Kommunista Párt nyomasztó-elnyomó gyámködsége alól, sőt, azzal és a kereszténydemokrata párttal (*Democrazia Cristiana*) szemben mint harmadik erőt jelenítette meg, a pártjábélieket és a választópolgárokat meggyőzve arról, hogy a Giorgio Galli politológus által „tökéletlen kétpártrendszernek” minősített olasz belpolitikában „tertium datur” a „kommunista veszéllyel” szemben van alternatíva a kereszténydemokratákon kívül is, akik a hosszú hatalomgyakorlásban előregedtek, elhasználódtak, morálsan is elkoptak: van nem kommunista, hanem éppenséggel antikommunista, a „létező szocializmus” szovjetizált tömbjével szemben kiváltképp elutasító olasz baloldal is, amely megnyugtathatja az itáliai mérsékelt baloldaliakat és Olaszország nyugati szövetségeseit egyaránt.

A bio-monográfia szerkezetileg és fontosságban is központi és legnagyobb része, a II–V. fejezet, főleg Craxi 1983-ban kezdődött miniszterelnöki tevékenységével foglalkozik, mely az addigi legstabilabb kormányzatot biztosította az Olasz Köztársaságnak. A „főhős” életútja itt találkozott az olasz történelemmel és a világpolitikával. Pini rámutat, hogy miközben Craxi a kereszténydemokrata vezérkarral együttműködve létrehozta a „CAF (Craxi–Andreotti–Forlani) triumvirátust” (393. o.), a kommunisták szemében a leghatékonyabb ellenfél, következőképpen a leggyűlöltebb ellenség lett. Pártját hazájában, az általa kormányzott országot pedig a „theatrum politicum” világszínpadán az addigiaknál jóval tekintélyesebbé és függetlenebbé tette, de lassan gyűlni kezdtek feje fölött a viharfelhők. A körülötte elharapózó személyi kultuszt és korrupciót Pini újfent túl nagyvonalúan és nagylelkűen tárgyalja, annál szókimondóbban fejt ki, hogy arab- és palesztinbarát politikájával Izrael, a nemzetközi terrorizmus elleni harcban való különütasságával (csúcspontján a kis híján olasz–amerikai fegyveres konfliktusba torkolló sigonellai incidenssel 1985-ben) a Reagan vezette Egyesült Államok ellenszenvét váltotta ki, s ezek – állítja Pini – „nem felejthetők el, amikor Craxi és Andreotti politikai karrierjének 1993 elején bekövetkezett végével foglalkozunk” (314. o.).

„Az összeomlás” című VI. fejezet azért is hat olyan drámainak, a benne elbeszélte eseménysor oly sorscsapás-szerűnek, mert Pini nem Craxit és körét, hanem az olasz pártfinanszírozási törvényt és az itáliai megromlott közállapotokat teszi felelőssé mindazon visszaélésekért, amelyeket az 1992 februárjában kirobbant kenőpénz-botrányban, az úgynevezett „Tangentopoli”-ban az Antonio Di Pietro neve által fémjelzett „Tiszta kezek” (Mani pulite) akció „tisztító vihara” napfényre hozott, egyesek (vitatható) szóhasználatával az „első köztársaság” végét idézve elő. Csak látszólag felfoghatatlan paradoxon, érthetetlen önellentmondás, hogy Craxi hatalma épp akkor dőlt porba, amikor a kommunista blokk összeomlása („a berlini fal leomlása”) és az Olasz Kommunista Párt belpárti válsága, meghasonlása, széthasadása mind őt, az ő politikáját látszottak igazolni. Valójában éppen a kétpólusú világszisztem fenyegetettségének pszichózisának megszűnt tette szükségtelemmé és lehetetlenné vezérszerepe fenntartását az erkölcsi botrány jogi-politikai forogtatásában. Craxi úgyszólván hetek alatt védtelenné és védhetlenné vált: a tegnapi kormányfőt bírósági idézések, szidalmazó kórusok, tüntetők által záporosóként fejére zúdított pénzérmék („lancio di monetine”, 1993. április 30.) bombázták szakadatlanul. E drámai fordulat leírásakor és elemzésekor mutatkozik Pini a leginkább részrehajlónak: Craxi megbuktatását exkommunisták „összeesküvésének” (694. o.), „vörös tógások”, politikailag tendenciózus bírák bosszújának állítja be. Láttelejét mindenképpen ajánlatos egybevetni a „másik oldal” diagnózisával (l. pl. *Gigi Moncalvo*: Di Pietro: il giudice terremoto, l'uomo della speranza, Edizioni Paoline, Milano, 1992 vagy *Gianni Barbaceto – Peter Gomez –*

Marco Travaglio: Mani pulite. La vera storia, Editori Riuniti, Roma, 2002) és távlatosabb történetírói szintézisek krónikáival (pl. *Franco Cangiini*: Storia della prima repubblica, Newton, Roma, 1994, *Giano Accame*: Una storia della Repubblica, BUR, Milano, 2000 stb.).

Ha nehéz is lenne egyetérteni Pini szemléletével, mely pusztán „bűnbakot” (555. o.) és „politikai üldözöttet” (678. o.) lát a „trónfosztott” „Bettino királyban” (484. o.), figyelmen kívül hagyva a szembeszökő különbséget, ellentétet a „maffiaperét” emelt fővel vállaló, végigharcoló és megnyerő öreg Andreotti között és közte, aki a letartóztatás, a perek, a börtön elől a tunéziai, tengerparti Hammametbe menekült, ettől még emberileg nem kevésbé megrendítő a „pátriárka alkonya”, a „hosszú agónia” (645. o.) szenvedéstörténete, a harmadik (befejező) „rész” végén, az utolsó, hasonló című fejezetben. Olaszország „republikánus uralkodója” – akit rosszakarói még Mussolinihoz is előszeretettel hasonlítottak, jóllehet Benítóval Bettinót legfeljebb az „rokonította”, hogy ő is kötött egy konkordátumot a katolikus egyházzal, 1984-ben –, „Európa erős embere” (317. o.) „önkéntes” száműzetésben tengette végnapjait, utolsó éveit 1994-től 2000-ben bekövetkezett haláláig, honvágya, kényszerű-keserves tétlensége és súlyosbodó cukorbetegsége kínjait festéssel („Síró Itália”), kedvenc risorgimento-kori hőse, Garibaldi relikviáinak gyűjtésével enyhítve valamelyest, és harcias cikkek írásával, melyeket az ártatlanul bebörtönzött Dumas-hős, Edmond Dantés álnevén publikált. „Sic transit gloria mundi...” A dráma után az elégia következett: tragikus elégia.

Az már az utóélet groteszk tragikomédiája, hogy Craxi számkivettségben, betegségben, magányban időnek előtte bekövetkezett halálának híre váratlan-heves szájalmat ébresztett az őt nemrég még megkövezni akaró olaszokban, s az odahaza politikai főbűnösként aposztrofált, a „piszkos kezű” politikus szinonimájaként emlegetett, körözött államférfinak az „exkommunista” ösellenség, D’Alema kormánya állami díszmetézt akart adni, amiben csak a képmutatáson felháborodott Craxi-család tiltakozása akadályozta meg. A „száműzöttet” Hammametben temették el, ott nyugszik, idegenben.

Craxi volt a „hatalom és dicsőség” paradicsomában, majd megjárta a bukás és a szegény poklát, most, holta után hét esztendővel, s mégis egy másik évszázadban, a viták purgatóriumában tisztul ellentmondásos alakja, képe, öröksége. Dante felől nézve nem épp szabályos sorrendje ez a létút állomásainak, de hát Craxi mindenben „szabálytalan” volt. Megértéséhez, megfelelő értékeléséhez megkerülhetetlen adalék Massimo Pini vaskos életrajzi monográfiája.

Massimo Pini: Craxi. Una vita, un'era politica (Craxi – Egy élet, egy politikai korszak). Mondadori, Milano, 2006. 737 o.

Madarász Imre